

Makale Geliş | Received: 05.07.2022
Makale Kabul | Accepted: 07.06.2023
Yayın Tarihi | Publication Date: 30.09.2023
DOI: 10.20981/kaygi.1141102

Fırat ÇELEBİ

Dr.

ORCID: 0000-0002-0770-0611

fcelebi92@gmail.com

Felsefe Tarihi Araştırmalarında Kullanılan Dijital Araçlar ve Metotlar

Öz: Günümüzdeki bilgi teknolojisi, beşerî bilimlere yönelik araştırmaların verimliliğini artırırken, bu alandaki teknolojiler, belirli bir konuyu veya belgeyi otomatik olarak analiz etmek, diğer fikirlerle bağlantılar ortaya koymak ve tarih anlayışına farklı bir bakış açısı getirmek için kullanılabilir. Bu anlamda yaşadığımız çağda dijitalleşme ve dijital verilerin kullanımı bilimsel yöntem üzerine büyük etkilerde bulunmakta ve araştırmacılar bilgi edinmek için geleneksel yöntemlere alternatif olarak dijital verilere odaklanmaktadır. Günümüzdeki felsefe tarihi araştırmaları tıpkı diğer sosyal bilim alanlarında olduğu gibi söz konusu dijital tekniklerden yararlanmakta ve alana yeni bakış açıları sunmaktadır. Yapılan bu çalışmada dijital beşerî bilimlerin, felsefe tarihi araştırmalarında kullanılacak yeni dijital metotların, tekniklerin ve araçların ve Türkiye’de yapılabilir araştırmalara yeni bir ufuk açması için yapılmış olan belli başlı dijital felsefe tarihi projelerinin tanıtılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Beşerî Bilimler, Felsefe Tarihi, Metin Analizi, Stilometri, Konu Modelleme.

Digital Tools and Methods in Studies on History of Philosophy

Abstract: While modern information technology improves the effectiveness of humanities study, it may also be used to systematically evaluate a certain topic or document, make links with other concepts, and provide a new perspective on how history is understood. In this sense, in the age we live in, digitalization and the use of digital data have great effects on the scientific method. Researchers focus on digital data as an alternative to traditional methods of obtaining information. Today's research on the history of philosophy, just like in social sciences, takes advantage of these digital techniques and brings new perspectives to the field. The purpose of this study is to introduce digital humanities, new digital methods, techniques, and tools that can be used in research on the history of philosophy, as well as some digital history of philosophy projects that have been established to open up new research possibilities in Turkey.

Keywords: Digital Humanities, History of Philosophy, Text Analysis, Stylometry, Topic Modelling.

Giriş

Günümüzde teknolojinin hızlı gelişimiyle birlikte, pozitif bilimlerde olduğu gibi sosyal bilimler alanındaki araştırmacılar da dijitalleştirilmiş ve insan-bilgisayar etkileşimli yeni yöntemlere yönelmiştir. Bu sebeple, pek çok düşünce tarihi araştırması da dijital tekniklerden faydalanmaktadır. Bu gelişmeyle birlikte sosyal bilimlerde hesaplamalı bilimler kullanılarak yapılan araştırmalar ve gözlemler için yeni çözümler ortaya çıkmıştır ve bu alanda dijital beşerî bilimler olarak adlandırılan yeni bir alan oluşmuştur. Dijital beşerî bilimler en geniş tanımıyla dijital imkanların beşerî bilimler alanına uygulanmasıdır. Felsefe tarihi çalışmaları da dijital beşerî bilimlerin sunduğu metotlardan yararlanmaktadır.

Felsefe tarihi, metinlerdeki düşüncelerin kuramsal bağlamlarda yorumlanması ve kültür tarihine etkisinin irdelenmesi gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunların çözümü için akademik alanda felsefe tarihi araştırmaları yapılmaktadır. Ancak, geçmişteki felsefe metinlerinin araştırılması ve yorumlanması konusunda önemli tartışmalar vardır. Bu tartışmaların en yaygın olanı ise, bu faaliyetin modern dönemde "felsefe yapma" için ne anlama geldiği ve ne kadar önemli olduğu hakkındadır (Chalmers 2015). Sözü edilen tartışmaların felsefe tarihinin nasıl yapılması üzerinde gerçek bir etkisi olduğu tartışılırken,¹ diğer bir yandan felsefe tarihi araştırmalarında sözü edilen bu metotların gerçekten etkili olup olmadığı da bir diğer önemli sorudur. Nitekim felsefe geleneğinin ve geçmişteki felsefe bilgisinin derinleştirilmesi için gidilecek çok fazla yol olduğu, sosyal ve beşerî bilimlerin gerçekten de bilim olup olmadığı soruları, son dönemde ortaya çıkarken, (Cernin 2016: 26) tarihselcilik, fenomenoloji, hermeneutik veya yapısöküm gibi arayışlarla yeni metotlar geliştirilmiştir. Günümüzde ise bu metotlara alternatif olarak, büyük veri çağında hesaplamalı dijital metotları kullanan yeni anlayışlar da ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda felsefe

¹ Felsefe tarihi ve düşünce tarihi bazı modern araştırmacılar tarafından farklı iki alan olarak yorumlanmaktadır. Söz konusu mesele için bk. Catana, L. (2015). *Intellectual History and the History of Philosophy: Their Genesis and Current Relationship. A Companion to Intellectual History*, (ss. 127-140). London: Wiley.

tarihindeki argüman ve görüşlerin bilgisayar destekli tekniklerle detaylı bir şekilde analiz edilmesi ve diğer geleneksel metotlarla bir arada kullanılması çağdaş tartışmalara yararlı bir şekilde katkıda bulunabilir.

Dijital beşerî bilimler bağlamında felsefe tarihi araştırmalarında kullanılabilir dijital tekniklerin ve uygulamaların neler olduğunun saptanması ve Türkiye’de yapılacak yeni projelere ilham vermesi için son dönemde ortaya koyulan dijital projelere göz atılması yapılan bu çalışmanın temel amacıdır.

Yapılan bu çalışmada dijital teknikler kullanılarak ortaya konulan felsefe tarihi araştırmalarındaki iş akışından, eski metinlerin nasıl dijitalleştirileceği ve onların dijital edisyonlarının nasıl yapıldığından, modern dönemdeki dijital veri tabanları ve kaynakların öneminden; metin analizi, uzak okuma, ağ analizi, konu modelleme, stilometri, bibliyometrik analiz, görselleştirme gibi metotlardan; alanda kullanılabilir TEI, Aletheia, Transkibus, Voyant Tools, NER, Mallet vb. dijital uygulamalardan ve araçlardan; felsefe tarihi alanına ışık tutması için yapılmış olan *Index Thomisticus*, *Digital-Plato*, *Corpus of English Philosophy Texts*, *Nietzsche Source* vb. tamamlanmış veya devam etmekte olan projelerden ve yayınlardan bahsedilecektir. Yapılan bu çalışma yalnızca bir derleme çalışması olarak planlanmış ve diğer sosyal bilim alanlarından ziyade felsefe tarihi araştırmalarında kullanılabilir dijital metotlar ve bu alandaki projeler ile sınırlandırılmıştır.

1. Dijital Beşerî Bilimlere Genel Bakış

Dijital beşerî bilimler veya diğer bir adıyla dijital insani bilimler; edebiyat, tarih, görsel sanatlar, performans sanatları, antropoloji, kültürel çalışmalar ve felsefe gibi geleneksel beşerî bilimler disiplinlerine hesaplamalı araç ve metotların uygulanmasıyla ilgilenen akademik bir alan, disiplin ve metottur. Bir diğer deyişle bilgi işlem veya dijital teknolojilerin ve beşerî disiplinlerin kesiştiği bir bilimsel faaliyet alanıdır. Bu alanda beşerî bilimlerde dijital kaynakların sistematik

kullanımı ve uygulamalarının analizi üzerine araştırmalar yapılmaktadır (Drucker 2016: 1). Bu alanda çalışan araştırmacılar yeni uygulamaları ve teknikleri üreterek yapılacak yeni analizleri mümkün kılarken aynı zamanda bunların kültürel mirası ve dijital kültürü nasıl etkilediğini inceler ve eleştirir. Dijital beşerî bilimlerin ilk örneği de yapılan bu çalışmada daha sonra detaylı bir şekilde tanıtılacağı üzere bir felsefe tarihi araştırmasıdır. Söz konusu alanın tarihsel temelleri Cizvit Rahip Roberto Busa'nın (1913-2011) 1946 yılında başladığı ve IBM ile ortak olarak yaptığı Skolastik düşüncenin önemli isimlerinden olan Orta Çağ filozofu Thomas Aquinas'ın (1225-1274) tüm eserlerini dijitalleştirme projesiyle başlamıştır. *Index Thomisticus* projesi ile Hristiyan Orta Çağ filozofunun tüm eserleri dönemin teknolojisiyle kelime arama, sıralama ve sayma gibi görevleri otomatikleştirmek için ana bilgisayarlara aktarılmış, indekslenmiş ve dijital beşerî bilimlerin temelleri atılmıştır (Stagnaro 2020).

Modern araştırmacılardan Susan Hockey, dijital beşerî bilimleri dört ana döneme ayırırken, yukarıda zikredilen projeyi de kapsayan dönemi daha çok indeksleme ve dijitalleştirme çalışmalarının ilk örneklerinin verildiği 1949 ile 1970'li yılların başını "başlangıç dönemi" olarak adlandırmaktadır. Hockey, 1970'lerden 1980'lerin ortasına kadar uzanan yılları yani sağlama dönemi olarak adlandırırken, 1980-1990 yıllarını kapsayan ve daha çok üst veri, işaretleme teknolojilerinin geliştiği dönemi yeni gelişmeler dönemi olarak görmektedir. Dijital beşerî bilimlerin bir disiplin olarak gelişmesindeki tarihsel evrelerinin sonuncusu 1990'lardan günümüze kadar gelen süreç içerisinde değerlendirilirken, internetin o dönemdeki gelişimi ile, doksanlı yılları bilgisayar destekli beşerî bilimler çalışmaları için bir dönüm noktası olarak görmek mümkündür (Hockey 2004: 3).²

Her ne kadar dijital beşerî bilimlerin temelleri bir felsefe tarihi projesi ile atılmış olsa da son on yıla kadar bu alanda yapılan çalışmalar özellikle genel tarih

² Ayrıca dijital beşerî bilimlerin tarihsel dönemleri hakkında daha detaylı Türkçe bilgi için bkz. Aladağ, Fatma. "Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi," s.774-781.

ve edebiyat çalışmalarına kıyasla oldukça az sayıdadır.³ Gelişen teknolojiye diğer disiplinler kadar ayak uyduramayan felsefe tarihi araştırmalarında eski metotlar⁴ açıkça retorik olarak zayıf olduğu için bu alandaki gelişme de yavaşlamaktadır (Chalmers 2015: 265). Dolayısıyla bu alandaki çalışmaların dijitalleşen akademi dünyasına uyum sağlaması yapılacak olan araştırmaların ve alanın gelişimi için oldukça önemlidir (Edelstein 2016: 237). Her ne kadar genel tarih disiplini çalışmalarındaki kadar olmasa da dijital metotların felsefe tarihi çalışmalarında kullanılması ise özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerinde son on yılda hızla artmaktadır.

2. Felsefe Tarihi Araştırmalarında Kullanılan Dijital Metot ve Araçlar

Felsefe tarihi araştırmalarının dijitalleştirilmesi söz konusu olduğunda şüphesiz ilk akla gelen konu veri tabanlarıdır. Dinamik bir şekilde dijital ortamda depolanan bilgilerin kümelenmesi, yeniden yapılandırılması ve bununla birlikte analiz edilmesi için dijital veri tabanlarına ihtiyaç vardır. Felsefe tarihi çalışmaları bağlamında dijital veri tabanları üç ayrı grupta ele alınabilir. Bu gruplardan ilki, filoloji biliminin de konusu olan el yazmalarıyla ilişkilidir. Kuzey Amerika ve Avrupa'nın başlıca üniversitelerinde eski felsefe metinlerinin el yazmaları kataloglar halinde dijitalleştirilmekte ve veri tabanlarına yüklenmektedir. İkinci grup veri tabanları ise felsefi metinlerin el yazmalarının transkripsiyonlarının yer aldığı veri tabanlarıdır. Bu grupta Eski Yunan felsefe metinlerin yer aldığı Perseus Dijital Kütüphanesi (Perseus Digital Library)⁵, Orta Çağ Yahudi felsefesi metinlerini içeren *Seferia*⁶ gibi büyük korpuslara veya Alman filozof Friedrich Nietzsche'nin

³ Özellikle ülkemizde Osmanlı ve Türkiye Çalışmaları perspektifinden dijital beşerî bilimlere katkıda bulunan dijital projeler, yayınlar, araçlar, etkinlikler ve platformlar için bir merkez olarak tasarlanmış olan Digital Ottoman Studies projesi oldukça önemlidir. Bunun için bk. <https://www.digitalottomanstudies.com/>

⁴ Burada bahsedilen "eski metotlar" felsefe tarihi araştırmalarında kullanılan geleneksel araştırma yöntemleri ve kaynaklardır. Bu yöntemler genellikle yazılı belgelerin elden geçirilmesi ve yorumlanmasıyla ilgilidir. Eski metotlar arasında belirli dönemlerin felsefi metinlerinin analizi, filozofların hayatları hakkında yapılan çalışmalar, tarihsel belgelerin incelenmesi, yakın okuma vb. yöntemlerdir. Ancak bu yöntemler, günümüz teknolojisinin sunduğu veri madenciliği, dijital arşivler ve otomatik metin analizi gibi yenilikçi teknolojilerle karşılaştırıldığında oldukça sınırlı kalmaktadır.

⁵ <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>

⁶ <https://www.sefaria.org/texts/Jewish%20Thought>

(1844-1900) tüm eserlerinin dijital versiyonlarını içeren Nietzsche Source⁷ gibi tek bir filozofun çalışmasına odaklanan pek çok sayıda veri tabanı bulunmaktadır. Üçüncü gruptaki veri tabanları ise eski metinlerden ziyade modern dönemdeki felsefe tarihi araştırmaları toplamaktadır. Philpapers ve Philosopher's Index gibi yalnızca felsefe araştırmalarının yer aldığı veya Google Books, JSTOR ve EBSCO gibi diğer bilim alanlarının yanında felsefe tarihi ile ilişkili araştırmaların yer aldığı veri tabanları modern çağdaki felsefe çalışmalarının kaydını tutmaktadır. Söz konusu veri tabanları başlı başına bir proje olarak değerlendirilebileceği gibi, buradaki erişime açık verileri kullanan alanın uzmanları, metinleri analiz etmekte, görselleştirmekte ve son olarak yorumlayarak araştırmacılara farklı bakış açıları sunmaktadır. Büyük ölçüde bu tarzdaki veri tabanlarında yer alan veriler ile yapılmış analiz ve yorumlama çalışmalarına bu makalenin bir sonraki bölümünde değinilecektir. Ancak bunlara geçmeden önce felsefe tarihine ilişkin çalışmaların hangi dijital metotlarla analize tabi tutulduğuna bakmak gerekmektedir.

Eski felsefe metinlerinin edisyonları ve transkripsiyonları ile günümüzdeki modern araştırmacıların felsefi çalışmaları depolanan dijital veri tabanları vasıtasıyla daha kolay ulaşılabilir hale gelmekte ve diğer dijital teknikler vasıtasıyla analiz edilmesi mümkün olmaktadır. Dijital beşerî bilimler söz konusu olduğunda şüphesiz dijital metin analizi (*digital text analysis*) en önemli metotlardan birisidir.

Dijital beşerî bilimler üzerine yapılmış ilk örnek çalışmaların alt metodu olan “metin analizi”, yapılandırılmamış metinlerin makine tarafından okunabilen dijital format haline getirilip çeşitli veriler ortaya çıkarma yoludur. Bu metot, *korpus* olarak adlandırılan çok sayıda metni tek bir insanın yapamayacağı şekilde bir bilgisayarın incelemesine, metnin içindeki bilgiler hakkında daha detaylı bilgiler edinilmesine olanak sağlar. Tek bir araştırmacının tek tek metinleri yakından incelediği geleneksel yakın okumaya karşı olarak, “uzak okuma” (*distance reading*) olarak adlandırılan alt metot bu metodun en güçlü yönlerinden

⁷ <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB>

birisidir. Uzak okuma dışında bir metin içindeki sözcüklerin sıklığını ve nerede hangi ölçüde kullanıldığının bulunmasını sağlayan “bağlamli dizin” (*concordances*), dil işleme ve makine öğrenmesi ile toplanan verilerin içindeki soyut konuları ve saklı anlamlar hakkında daha fazla veri üretilmesini sağlayan “konu modelleme” (*topic modelling*), metinlerin yazı stiline istatistiksel analizini yapan “stilometri” (*stylometry*) ve metinler arasındaki ilişkileri sayısal olarak analiz eden “bibliometrik analiz” (*bibliometric analysis*) gibi diğer metotlarla metin analizi yapılabilmektedir.⁸

Dijital metin analizi ve uzak okuma, araştırılan metindeki ayrıntıları merkeze almak yerine, hesaplama araçları yoluyla bir metne veya metinlere daha kapsamlı bir bakış açısı sunmaya odaklanır. Uzak okumanın en temel amaçlarından birisi, belirli bir eseri dikkatle incelemek değil, metinleri bir sistemin parçası olarak birbirleriyle ilişkili olarak görmeye çalışmaktır. Söz gelimi bir araştırmacı, 1869 yılında kurulmuş olan ve içerisinde 360.000’den fazla araştırma makalesi bulunan *Nature* adlı bilimsel dergi ile ilgili olarak bir yakın okuma yapmak isteseydi, her gün 10 makale okumuş olsa bile bunu yaşam süresince yapması mümkün olmayacaktı. Ancak uzak okuma vasıtasıyla hesaplamalı araçlar sayesinde *Nature* adlı dergideki literatürün tamamı hakkında büyük ölçekli yapılar ve kalıplar ortaya koyulabilir (Pence & Ramsey 2018: 2). Franco Moretti’nin *Graphs, Maps, Trees: Abstract Models for Literary History* adlı eseri ile ortaya çıkan bir kavram olan uzak okuma, büyük metin korpuslarının, metinsel kaynakların bilgisayar yordamıyla analiz edilerek çeşitli modellerin geliştirilmesi yaklaşımına dayanmaktadır (Moretti 2005).

Doğal dil işleme ve makine öğrenmesi yollarıyla metinlerin ve belgelerin içindeki birtakım kavramları araştıran istatistiksel model olan konu modelleme ise beşerî bilimlerde kullanılabilecek diğer bir metottur. Bu metot sayesinde metinlerin içerisinde saklı olan semantik anlamsal bağlar açığa çıkarılabilir. Tek bir

⁸ <https://guides.temple.edu/c.php?g=78518&p=505212>

kişinin yapamayacağı analizler bilgisayarlar sayesinde daha verimli bir biçimde yapılabilir hale gelmektedir (Graham 2016: 113). Bu metot ile bir veya birden fazla felsefe metninin içeriği görselleştirmek, daha farklı bakış açılarıyla keşfetmek veya özetlemek mümkün olabilmektedir.

Felsefe tarihi araştırmalarında kullanılabilecek dijital metin analizi metodu ise metinlerin yazı stiline istatistiksel analizini yapan stilometridir. Bu metot genel olarak bir metnin stilini ve üslubunu tespit etmeye çalışmaktadır. Stilometri sayesinde metinlerin stilistik özelliklerinin sayısal olarak analiz edilir. Bu analizler sayesinde metinlerin yazarlık özellikleri, dönem özellikleri, yapısal özellikleri gibi birçok özellikleri belirlenebilir. Dijital beşerî bilimlerde stilometri, büyük veri kümelerindeki metinleri analiz etmek için kullanılan bir metottur. Özellikle yazarlık tespiti, anonim metinlerin yazarlarını belirleme ve farklı yazarların birbirinden ayırt edilmesi gibi konularda kullanılmaktadır. (Rybicki, & Kestemont 2016: 107). Başta edebiyat alanında olmak üzere pek çok beşerî bilimde kullanılan stilometri metodu ile felsefe tarihinde yazarı bilinmeyen (*pseudo*) metinlerin aidiyeti konusunda çalışmalar yapmak mümkündür. Örneğin yazarı bilinmeyen pek çok metnin bulunduğu Orta Çağ felsefe külliyatındaki metinler bir veri tabanına yüklenerek diğer filozofların metinleriyle karşılaştırılabilir ve hesaplamalı bilgisayar araçları sayesinde söz konusu isimsiz metinlerin hangi filozofun üslubuna yakın olduğu bulunabilir.

Sözü edilen bu metotları kullanabilmek için araştırmacının bilgisayar yazılımlarından yardım alması gerekmektedir. Tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi felsefe tarihi araştırmalarındaki metinlerin araştırmacılar tarafından tek tek analiz etmesinden hesaplamalı bilgisayar araçları sayesinde bu işlemler çok daha kolay yapılabilir. Örneğin, metinlerin dijital biçimde temsil edilmesi için toplu olarak bir standart ortaya koyan ve bir birlik olan Text Encoding Initiative (Metin Kodlama Girişimi)'a bağlı olarak geliştirilen ve metinlerin dijital ortama hazır bir

hale getirilmesini sağlayan OxGarage ve SIG gibi araçlar,⁹ taranan metinlerin doğru bir biçimde tanınması ve açıklanması için geliştirilmiş Aletheia,¹⁰ aynı şekilde el yazmalarını dijital ortama geçirmeye yarayan Transkibus,¹¹ web tabanlı bir metin okuma ve analiz yapmaya olanak sağlayan, taratılan metnin kelime bulutunu oluşturan ve bunların çeşitli şekillerde analiz edilmesine yardımcı olan Voyant Tools¹², belge sınıflandırma, konu modelleme, kümeleme, bilgi çıkarma işlemlerini yapan Mallet¹³ ve metinler arasındaki ağ analizlerini yapmaya yardımcı olan Gephi¹⁴ gibi tüm beşerî bilimler alanlarında kullanılmakta olan dijital araçların yanı sıra, dikkate alınması gereken çok sayıda felsefe metnini işlemeye yardımcı olmak amacıyla geliştirilmiş Salve¹⁵ ve aynı şekilde felsefî metinlerin dijital bir yolla analizini yapmak için geliştirilmiş Numexco (Forest & Meunier 2005) gibi araçlar yalnızca dijital felsefe tarihi araştırmaları için oluşturulmuş araçlardır.¹⁶ Sözü edilen araçların felsefe tarihi araştırmalarının dijitalleştirilmesi hususunda yarar sağlaması mümkündür. Bu araçlar sayesinde örneğin tek bir filozofun tüm metinleri dijital uygulamalar sayesinde analiz edilip, sözü edilen filozofun düşünceleri kendi içerisinde değerlendirilip hangi kavramları daha çok kullandığı, hangi metotlar aracılığıyla felsefî sistemini ortaya koyduğu veya yaşamında dönemsel olarak düşüncelerinde hangi açılardan değişiklik gösterdiği saptanabilir. Bunun dışında bir *corpus* olarak Eski Çağ, Orta Çağ, Rönesans vb. dönemlerden bir veya birden fazla dönem seçilerek o dönemlerdeki tüm metinler bir veri tabanına yüklendiği takdirde hangi düşünürün kendi döneminde hangi açılardan etkili olduğu veya hangi düşünce yapılarının söz konusu döneme hâkim olduğu görülebilir. Bu metot sayesinde tek bir araştırmacının yakın okuma metodu ile

⁹ <https://tei-c.org/>

¹⁰ <https://www.primaresearch.org/tools/Aletheia>

¹¹ <https://readcoop.eu/transkibus/>

¹² <https://voyant-tools.org/>

¹³ <https://mimno.github.io/Mallet/index>

¹⁴ <https://gephi.org/>

¹⁵ <https://salve2.wordpress.com>

¹⁶Çok daha geniş bilgi için bk. <http://dhresourcesforprojectbuilding.pbworks.com/w/page/69244319/Digital>. Ayrıca metin analizi için çeşitli araştırmacıların hazırladığı araçların bulunduğu internet portalı TAPoR oldukça önemlidir: <http://tapor-test.artsrn.ualberta.ca/home>

yapmasının mümkün olmayacağı sayısız analiz yapılması mümkündür. Şüphesiz bu çalışmalar gibi pek çok dijital felsefe tarihi projesi araştırmacılar tarafından yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir. Bu noktada yeni yapılabilecek projelere ufuk sağlaması adına söz konusu araştırmalar tek tek kısa bir biçimde tanıtılacaktır.

3. Dijital Felsefe Tarihi Projelerinden Örnekler

3.1. Alt Yapıya Yönelik Dijital Projeler ve Yayınlar

Felsefe tarihine ilişkin araştırmalarda dijital tekniklerin kullanılması her ne kadar 2000li yılların başlarında yaygınlık göstermeye başlamış olsa da yazılan çalışmanın başında da bahsedildiği üzere Roberto Busa'nın 1946 yılında IBM ortaklığı ile başlattığı Thomas Aquinas'ın tüm eserlerini dijitalleştirme projesi olan *Index Thomisticus* bu alandaki ilk çalışmadır. Söz konusu altyapı projesine günümüzde de <https://www.corpusthomisticum.org/> adlı adresten ulaşılabilmektedir. Bu proje, bağlamlı dizin, kavramlar ve eserler vasıtasıyla Thomas Aquinas'ın eserleri ve genel olarak skolastik felsefe üzerine çalışan araştırmacılar için yeni bakış açıları sunmaktadır.

Felsefe tarihine ilişkin belli başlı projeler tıpkı Thomas Aquinas'ın eserlerine odaklanan *Index Thomisticus* gibi tek bir filozofa odaklanmaktadır. Bunlardan en önemlisi olarak Volkswagen Vakfı'nın desteklediği, Prof. Dr. Charlotte Schubert'in yürütücülüğünü yaptığı *Plato Paraphrasen Digital* projesidir. Burada Perseus Dijital Kütüphanesinden elde edilen tüm Platon metinleri birçok dijital araçla çeşitli analizlere tabi tutulmakta ve Platon'un metinlerindeki kişiler, kavramlar ve sözcükler dijital ve yenilikçi metotlar kullanılarak Platon'u daha bütüncül bir şekilde anlaşılması için araştırmalar yapılmaktadır.¹⁷ Ayrıca *Discovery Project: Philosophy in the Digital Era* adlı kapsamlı projede pek çok döneme ait felsefe

¹⁷ Söz konusu proje neticesinde ortaya koyulmuř yayınlar için bk. <https://digital-plato.org/publikationen.html>

metinlerinin dijitalleştirilmesi amaç edinilmektedir.¹⁸ Bu proje kapsamında *Pre-Socratics Source*, *Socratic Source*, *Diogenes Laertius Source*, *Modern Source*, *Nietzsche Source*, *Wittgenstein Source* gibi alt projeler yapılmıştır.¹⁹ Örneğin bu kapsamlı projelerden birisi olan *Nietzsche Source*, araştırmacı Paolo D'lorio'nun yürütücülüğü altında sürdürülen bir diğer dijital projedir. Friedrich Nietzsche'nin (1844-1900) çalışmaları ve hayatı hakkında akademik içeriğin yayınlanmasına adanmış bir web sitesi üzerinden yürütülen proje, Nietzsche'nin tüm eserlerinin dijital nüshaları *Digitale Kritische Gesamtausgabe* projesi; aynı şekilde Nietzsche'nin eserlerinin, notlarının ve mektuplarının el yazmalarının tıpkı basımları *Digitale Faksimile-Gesamtausgabe* projesi ve söz konusu dijital metinlerden oluşturulmuş çalışmaların yayınlandığı *Studia Nietzscheana* dergisi olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır.²⁰ University College London tarafından geliştirilen *Transcribe Bentham* ise İngiliz filozof Jeremy Bentham'ın (1748-1832) yazmış olduğu özgün ve incelenmemiş el yazmalarını çeşitli dijital araçlarla çevrimiçi transkripsiyonu yapmayı ve bunu dijital bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Hâlâ geliştirilmekte olan projede Jeremy Bentham'ın 29.000 sayfadan oluşan eserleri ve kendi notları dijitalleştirilmiştir.²¹ Ayrıca tıpkı Bentham'ın projesinde olduğu gibi Rönesans döneminde yaşamış İtalyan filozof Giovanni Pico della Mirandola'nın (1463-1494) 900 tezden oluşan *Conclusiones* adlı eserinin el yazmalarının dijitalleştirilmesine dayanan *Pico's 900 Theses*²² projesi Brown Üniversitesi Center for Digital Scholarship tarafından geliştirilmiştir.

Yukarıda zikredilen projelerde olduğu gibi yalnızca tek bir filozofun çalışmalarına odaklanan felsefe tarihine ilişkin projeler dışında, daha geniş

¹⁸ Proje hakkında detaylı bilgi için bk. <http://www.discovery-project.eu/description.html>

¹⁹ <http://www.discovery-project.eu/philosource.html>

²⁰ Söz konusu proje için bk. <http://www.nietzschesource.org/>.

²¹ <https://blogs.ucl.ac.uk/transcribe-bentham/about/>

²² <https://library.brown.edu/create/cds/picos-900-theses/> Ayrıca bu projenin sonuçlarına değinen araştırma makalesi için bk. Buzzetti, D., & Saisó, E. P. (2017). The Pico Project: Looking ahead. *Humanist Studies & the Digital Age*, 5(1), S.12-23.

kapsamlı belli başlı projeler de vardır. Bunlardan birisi 1700 ve 1900 yılları arasındaki İngiliz filozofların felsefi metinlerinin hem eşzamanlı hem de artzamanlı bir bakış açısıyla tanımlanması için derlenmesine dayanan *The Corpus of English Philosophy Texts* (CEPhiT) projesidir. Bu projede dönemin felsefi söylemi ve toplum dilbilimsel etkisi üzerine ampirik araştırmalar sunulmaktadır (Moskovich 2016: 50). Ayrıca Paderborn Üniversitesi ev sahipliğinde hazırlanan Center for the History of Women Philosophers and Scientists'de ise felsefe tarihindeki kadın filozofların yeri ve değerini saptamaya çalışan bir dizi alt proje yapılmaktadır. Emilie du Châtelet'in (1706-1749) el yazmalarına odaklanan *Émilie Du Châtelet The Saint Petersburg Manuscripts*; çeşitli modern kadın filozofların eserleri üzerine yapılan *Women in Early Phenomenology*; Alman kadın mantıkçıların eserlerini ele alan *German-Speaking Women in Logic* projeleri bu merkezde yapılan projelerden bazılarıdır.²³

Harvard ve Tufts Üniversitesi'nin iş birliği ile hazırlanan *A Digital-Corpus for Graeco-Arabic Studies* projesi, yaklaşık 28 farklı filozofun 230 farklı felsefe metnini içeren 1,2 milyon Arapça, 3,3 milyon Latince sözcüğü içerisinde barındıran bir diğer projedir. Külliyyat ayrıca bir dizi önemli Arapça ikincil kaynak, özellikle eski Yunan yazıları üzerine şerhler, önemli ikincil eserler ve önemli bibliyografik kaynaklar içerir. Özellikle 8. ve 10. yüzyıllar arasındaki Yunan felsefi, tıbbî ve bilimsel eserlerin Arapçaya çevrilme sürecine odaklanan bu projede önemli Eski Yunan ve İslam felsefesi filozoflarının metinlerinin dijitalleştirilmiş baskıları yer almakta ve araştırmacıların dijital tekniklerle yeni projeler ortaya koyması için bir alt yapı hazırlanmaktadır.²⁴ Söz konusu projeye konu itibarıyla benzeyen Wuerzburg Üniversitesi'nden Dag Nikolaus Hasse'nin yürütücülüğü altında geliştirilmeye devam eden *Online Arabic and Latin Corpus* ya da diğer adıyla *Arabic and Latin Glossary* bir diğer anılmaya değer dijital projedir. Bir Arapça-Latince sözlük olarak ortaya çıkmış bu çalışma, Orta Çağ'daki Arapça-Latince

²³ <https://historyofwomenphilosophers.org/project/>

²⁴ <https://www.graeco-arabic-studies.org/>

tercümelerdeki kelime dağarcığını, Arapça ve Latincenin bilimsel kelime dağarcığı üzerindeki etkisini, Batı Asya, Kuzey Afrika ve Avrupa'nın ortak düşünsel tarihini ve tercümanların kimlik ve tekniklerinin anlaşılmasını geliştirmeyi amaçlamaktadır. Sözlük şu anda tıp, felsefe, teoloji, astroloji, astronomi, matematik, optik, botanik ve zoolojiyi kapsayan 42 kaynağa dayanmakta ve metinlerin büyük bir kısmı, Arapça ve Latince olarak web sitesinde dijital olarak görülebilmektedir.²⁵

Bu alanda yapılmış bir diğer proje ise Profesör Collin Allen'in danışmanlığını yaptığı ve Ulusal Beşerî Bilimler Fonu tarafından finanse edilmekte olan "Internet Philosophy Ontology Project" (InPhO) adlı projedir. Felsefe disiplinini bir çevrimiçi kaynak olarak modellemeyi amaçlayan bir girişimdir. Bu proje, internetin felsefi, kültürel ve toplumsal etkilerini anlamak için bir ontoloji geliştirmeyi amaçlamaktadır. Felsefi fikirleri, düşünürleri ve dergileri kapsamakta olan bu ontoloji, Öğrenciler, araştırmacılar, programcılar ve akademisyenler için çeşitli araçlar sunmaktadır (Buckner vd. 2011).²⁶

3.2. Analize Yönelik Dijital Projeler ve Yayınlar

Söz konusu dijital alt yapı projelerinden yararlanılarak uzak okuma, konu modelleme, stilometri ve bibliyometri gibi çeşitli metin analizi metotlarıyla yapılmış felsefe tarihine ilişkin çeşitli çalışmalar da bulunmaktadır.

1989 yılında Gerard Ledger tarafından yazılmış olan *Re-counting Plato: A Computer Analysis of Plato's Style* adlı eser ise dijital beşerî bilimler adına ilham vericidir. Stilometri aracılığıyla Platon'un tüm eserlerinin kronolojisini ve aidiyetini belirlenmeye çalışılan eserde Platon'un eserlerinde kullandığı sözcüklerin anlamları ve gramatik yönden kullanım biçimleri dijital araçlar yardımıyla değerlendirilmekle birlikte, sözcüklerin frekansları imla kurallarına

²⁵ <https://www.arabic-latin-corpus.philosophie.uni-wuerzburg.de/text/index.xhtml>

²⁶ <https://www.inphoproject.org/>

göre ölçülerek Platon'un hangi eseri hangi dönemde yazdığına dair farklı bir bilimsel metot geliştirilmiştir (Ledger 1989: 30).

Thomas Koentges tarafından yazılmış olan araştırma makalesi "Measuring Philosophy in the First Thousand Years of Greek Literature" ise felsefe tarihi araştırmalarında dijital metotların kullanıldığı bir diğer araştırmadır. Koentges, söz konusu makalesinde Perseus Dijital Kütüphanesi'ni kullanarak Eski Çağ'da yazılmış Yunanca edebi eserlerdeki felsefi içerikli pasajları otomatik olarak tanımlayacak konu modellemesi geliştirmiştir. Yazar, veri analizi oluşturmak adına söz konusu Antik Yunan metinlerinin felsefi bir puanını oluşturmayı ve "felsefeliğini" (philosophicalness) ölçmeyi hedeflerken, bunun için iyi ve erdem kavramlarının hangi metinde hangi anlamda kullanıldığını değerlendirmiştir. Metinlerin felsefi puanları oluşturularak filozof olarak nitelendirilmeyen Antik Yunan yazarlarının felsefeci olarak değerlendirip değerlendirilemeyeceğini ölçmeye çalışılan bu eserde neyin felsefe eseri olup olmadığına dair muğlaklık bilimsel bir metotla giderilmeye çalışılmıştır (Köntges 2020: 1).

Antik Yunan felsefesi tarihine ilişkin yapılan dijital çalışmalar dışında diğer felsefe tarihi dönemleri hakkında da pek çok çalışma mevcuttur. Bunlardan birisi "Modeling the Transmission of al-Mubashshir Ibn Fâtik's Mukhtâr al-Ĥikam in Medieval Europe" adlı makaledir. İslam filozofu İbn Fatik'in (1019-1097) İlkçağ filozoflarına dair yazmış olduğu *Muhtârü'l-ĥikem* adlı eserin Orta Çağ'da Latince, Fransızca ve İspanyolca gibi Avrupa dillerine aktarılma sürecini ve aktarılırken hangi değişimler geçirdiği dijital araçlar yardımıyla stilometrik analize tabii tutularak değerlendirilmiş ve söz konusu değişimler incelenmiştir. Dijital araçlar yardımıyla yapılan bu nicel araştırma neticesinde söz konusu eserin tercümelerindeki değişikliklerin toplumsal dinamikler ile ilgili çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur (Wrisley 2016: 228).

Eski Çağ ve Orta Çağ felsefesine yönelik yapılmış dijital çalışmalar dışında elbette ki modern ve çağdaş felsefeye yönelik çalışmalarda da dijital teknikler ve

metotlardan yararlanılmaya başlanmıştır. Bunlardan birisi Boston College tarafından desteklenen Jean-Luc Solère'nin danışmanlığında John Bagby'nin yürütücülüğünde gerçekleştirilen *Mapping Spinoza's Ethics* projesidir. Baruch Spinoza'nın (1632-1677) *Ethica* adlı eserinin yapısını görselleştirerek bu esere farklı bir açıdan bakmaya çalışan söz konusu projede *Ethica* adlı eserin kavramları ele alınarak eserin içerisindeki mantıksal bütünlük ve tutarlılık görselleştirme yoluyla yani diyagramlar ve kavram haritalarıyla ortaya koyulmuştur.²⁷

Mark Alfano'nun "Digital Humanities for History of Philosophy: A Case Study on Nietzsche" adlı araştırma makalesi de bir başka dijital beşerî bilimler araştırmasıdır. Bu çalışmada, Friedrich Nietzsche'nin dürtü (*Trieb*), içgüdü (*Instinkt*) ve erdem (*Tugend*) kavramlarından yola çıkarak Nietzsche'nin bu terimleri nasıl kullandığını sistematik olarak izlemek için yeni dijital bir yöntem geliştirilmiş ve filozofun bu kavramları ne olarak kabul ettiğine dair bir katalog oluşturulmuştur. Ardından yazar söz konusu yöntemle elde ettiği verilerle Nietzsche'nin erdem anlayışına farklı bir bakış açısı getirmiştir (Alfano 2018: 85). Ayrıca analitik ve kıta felsefesi geleneklerine ilişkin olarak da dijital teknikler kullanılmaktadır. Bu tekniklerin kullandığı çalışmalardan birisi de "A corpus-based computational analysis of philosophical texts: comparing analytic and continental philosophy" adlı araştırma makalesidir. Konu modellemesi kullanılarak yapılmış olan ve on analitik felsefe metni ile on kıta felsefesi metninden oluşan iki grubun karşılaştırılması ve analizine dayanan bu çalışmada küçük bir grup üzerinden analitik ve kıta felsefesi ekollerinin hangi açılardan birbirinden ayrıldığını nicel bir araştırma yoluyla ortaya koymaya çalışılmıştır (Betz-Bornstein & Mostafa 2017: 230).

Felsefe tarihindeki dijital metotlar denildiğinde metin analizi dışında görselleştirme de akla gelen bir diğer metottur. Özellikle metinlerin görsel haritalarının ve felsefe tarihindeki dönemlerin veya filozofların grafiklerinin

²⁷ <https://ethica.bc.edu/>

çıkarılması, kelime bulutları oluşturulması; filozoflar, kurumlar ve fikirler arasındaki bağlantıları görselleştirilmesi bu alandaki araştırmacılar için farklı bakış açıları yaratmaları için bir fırsattır. Örneğin Spinoza'nın kullandığı kavramların grafikleştirilmesi, Hegel'in bilim anlayışının haritalandırılması görselleştirme ile ilgili bazı örneklerdir.²⁸

Dijital teknik ve metotlar yardımıyla yapılmış felsefe tarihi araştırmaları alt yapı projeleri veya doğrudan analize dayalı çalışmalar olabilmektedir. Her iki proje tarzının da birbirine bağlı ve aynı zamanda daha farklı bakış açıları geliştirmek adına yararlı olduğu görülebilmektedir. Şüphesiz yalnızca dijital tekniklerin kullanıldığı felsefe tarihine ilişkin pek çok çalışma mevcuttur. Ancak yapılan çalışmanın maksadını aşmamak adına söz konusu çalışmalar belli bir sayıyla sınırlandırılmış ve yalnızca genel hatlarıyla tanıtılmıştır. Seçilen söz konusu çalışmalar dijital teknikleri bir metot olarak kullanmış felsefe tarihi çalışmalarının ilk örneklerini oluşturmaktayken, bu alanda yapılan çalışmalar hızla artmaktadır.

Sonuç

Yeni bir dönüşüm çağına girdiğimiz bu dönemde dijital tekniklerin ve metotların kullanılması ile sağlık, ekonomi, spor, pozitif vb. bilimlerde oldukça önemli gelişmelerin önünü açılmaya başlamıştır. Aynı şekilde sosyal bilimler alanlarında da söz konusu teknikler, geleneksel metotlara alternatif metotlarla disiplinler arası çalışmalar yapma imkanını araştırmacılara sunmaktadır. Bu durum felsefe tarihi çalışmaları için de geçerlidir. Yukarıda da aktarıldığı üzere bu alanda pek çok çalışma yapılmaya devam etse de günümüzde, veri biliminden elde edilen metotların, insan düşüncesi tarihi konusundaki anlayışımızı artırmaya nasıl katkıda bulunacağı hala tam olarak net değildir.²⁹ Ancak yine de dijital beşerî

²⁸ Bu konu hakkında daha fazla bilgi için bk. Gogora, A. (2015). The Methodology of Computing Utilization in Philosophy. Erişim Tarihi: 06.06.2022 (<https://hapoc2015.sciencesconf.org/file/Gogora.pdf>)

²⁹ Dijital beşerî bilimlerin "bir sonraki büyük şey" (the next big thing) olup olmadığı hakkında tartışmalar akademisyenlerce tartışılmaya devam edilmektedir. Bazıları, dijital beşerî bilimlerin geleneksel beşerî bilimlerin yerini alabileceğini savunurken, diğerleri bu teknolojilerin beşerî bilimlerin temel özelliklerini yitireceğini düşünmektedir. Bununla birlikte, dijital beşerî bilimlerin en büyük sorunlarından biri, verilerin

bilimler felsefe tarihi çalışmalarına uygulanabilir olduğu somut örneklerle görülebilmektedir. Dijital araç ve yöntemlerin kullanımı, akademisyenlerin büyük miktarda felsefi metni analiz etmelerine ve görselleştirmelerine, felsefi fikirlerin zaman içindeki gelişimini izlemelerine ve farklı felsefi eserler ve düşünürler arasındaki kalıpları ve bağlantıları belirlemelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, dijital beşerî bilimler iş birliğine dayalı araştırmaları kolaylaştırabilir ve akademisyenlerin bulgularını daha geniş bir kitleyle paylaşmalarını sağlamak için önemli bir noktada yer almaktadır.

Her ne kadar felsefe tarihi araştırmalarında dijital teknikler ve metotlar başta Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerinde yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanmış olsa da Türkiye'deki bu alandaki çalışmalar henüz istenen düzeyde değildir. Bu türden yeni nesil dijital tekniklerin kullanıldığı çalışmaların yapılması, ülkemizdeki bilimsel gelişimin hızlanması adına oldukça önemli bir noktada yer almaktadır. Bunun için de öncelikli olarak teknik yazılımların öğrenimi ve kullanımı konusunda yeni atılımlar yapılması gerekmektedir. Özellikle Python ve R gibi kodlama dillerini bilmek bu makalede aktarılan dijital teknikleri ve metotları kullanmak açısından önem arz etmektedir. Bu yüzdendir ki Kuzey Amerika ve Avrupa'daki bazı önemli üniversiteler lisans ve yüksek lisans seviyelerinde, bir kısmı beşerî bilim öğrenimine, diğer bir kısmı da yazılım öğrenime olanak sağlayan "Digital Humanities" öğretim programları açmıştır. Tıpkı yazının icadı,

anamlı bir şekilde yorumlanabilir hale getirilmesidir. Sorun, hümanistik nesnelere nasıl veri toplanacağı değil, bu verilerin anlamlı bir şekilde nasıl analiz edileceği ile ilgilidir. Bu nedenle, dijital beşerî bilimlerde yeni analiz ve yorumlama yöntemleri geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca dijital beşerî bilimlerde modellerin ve görselleştirmenin rolünün yanı sıra nicel ve nitel yöntemler arasındaki ilişki hakkında da sorular ortaya çıkarmaktadır. Yapay zeka, dijital beşerî bilimlerin bir başka sorunlu alanıdır. En büyük problem, yapay zekanın "tanıdığı" örüntülerin anlamını bilmemesidir. Bu nedenle, yapay zeka alanında çalışan araştırmacılar, bu örüntülerin anlamlı bir şekilde yorumlanabileceği yeni yöntemler geliştirmek zorundadırlar. Henüz yapay zekanın bir buluş yaptığına dair somut bir örnek yoktur. Tüm bu sorunlar çok daha geniş bir şekilde ele alınması gereken konulardır. Bu konudaki tartışmalar için bkz. Liu, A. (2013). The meaning of the digital humanities. *PMLA*, 128(2), S. 409-423; Gold, M. K. & Klein, L. F. (2016); Debates in the digital humanities Minnesota: University of Minnesota Press; Multitudes C. (2015). Digital Humanities Manifesto 2.0. *Multitudes*, S. 181-195; Metcalf J., & Crawford K. (2016). Where are human subjects in big data research? The emerging ethics divide. *Big Data & Society*, 3(1); Gibbs F., & Owens T. (2013). The Hermeneutics of Data and Historical Writing. In J. Dougherty & K. Nawrotzki (Eds.), *Writing History in the Digital Age*, S. 159-170.

parşömenlerden kodekse geçiş, coğrafi keşifler veya sanayi devrimi gibi kültürel-tarihsel dönüşümün büyük dönemlerine benzer bir biçimde beşerî bilimler adına ender fırsat anlarından birinde yaşadığımız henüz emekleme aşamasında olan dijital çağ şüphesiz Türkiye'deki araştırmacılar için uluslararası standartlarda bilimsel araştırma yapmaları için önemli fırsattır.

Digital Tools and Methods in Studies on History of Philosophy

Summary

Fırat ÇELEBİ

Dr.

ORCID: 0000-0002-0770-0611

fcelebi92@gmail.com

Introduction

In today's world, technology is advancing very quickly. Researchers in both the humanities and social sciences are using computers and digital methods to help them with their work. This includes those who study intellectual history. These new methods are called digital humanities and they allow researchers to find new solutions and make observations using technology.

Digital humanities, in its broadest definition, is the application of digital possibilities to the field of humanities. The study of the history of philosophy also benefits from the methods offered by digital humanities.

The main purpose of this seminar is to state the digital techniques and applications that can be used in the research of the history of philosophy in the context of digital humanities and to look at the recent digital projects to inspire new projects in Turkey.

Examples of Digital History of Philosophy Projects

Although the use of digital techniques in research on the history of philosophy started to become widespread in the early 2000s, as I mentioned at the beginning of the seminar, Index Thomisticus, the project to digitise all the works of Thomas Aquinas, initiated by Roberto Busa in 1946 in partnership with IBM, was the first work in this field.

Major projects on the history of philosophy focus on a single philosopher, such as Index Thomisticus, which focuses on the works of Thomas Aquinas. The most important of these is the Plato Paraphrasen Digital project supported by the Volkswagen Foundation and led by Prof. Dr. Charlotte Schubert. Here, all Plato's texts from the Perseus Digital Library are analysed with a variety of digital tools and the people, concepts and words in Plato's texts are investigated using digital and innovative methods to understand Plato in a more holistic way.

The Discovery Project: Philosophy in the Digital Era / Philosource, Transcribe Bentham, Pico's 900 Theses, Center for the History of Women Philosophers and

Scientists, A Digital Corpus for Graeco-Arabic Studies, Online Arabic and Latin Corpus are other projects mentioned in the article.

Methods such as distant reading, topic modelling, stylometry are also mentioned in the article. It is possible that these tools can be useful for the digitisation of research in the history of philosophy. Thanks to these tools, for example, all the texts of a single philosopher can be analysed by means of digital applications, and the thoughts of the philosopher in question can be evaluated within themselves and it can be seen which concepts the philosopher uses more, through which methods he reveals his philosophical system, or in which respects he changes his thoughts periodically in his life. Academic researches such as *Re-counting Plato: A Computer Analysis of Plato's Style*, *Measuring Philosophy in the First Thousand Years of Greek Literature*, *Mapping Spinoza's Ethics*, *Digital Humanities for History of Philosophy: A Case Study on Nietzsche*, *A corpus-based computational analysis of philosophical texts: comparing analytic and continental philosophy* are studies that use these methods.

Conclusion

In this period when we have entered a new era of transformation and AI, the use of digital techniques and methods has started to open the way for very important developments in sciences such as health, economy, sports, positive, etc. Likewise, in the fields of humanities, these techniques offer researchers the opportunity to conduct interdisciplinary studies with alternative methods to traditional methods. This also applies to the study of the history of philosophy. As mentioned above, although many studies continue to be conducted in this field, it is still not entirely clear how the methods derived from data science will contribute to increasing our understanding of the history of human thought. Nevertheless, the application of digital humanities to the study of the history of philosophy can be seen in a number of examples.

Similar to the great periods of cultural-historical transformation such as the invention of writing, the transition from parchment to codex, geographical discoveries or the industrial revolution, the digital age, which is still in its infancy, is certainly an important opportunity for researchers in Turkey to conduct scientific research at international standards.

KAYNAKÇA | REFERENCES

- Alfano, M. (2018). Digital humanities for history of philosophy: A case study on Nietzsche. In *Research Methods for the Digital Humanities* (ss. 85-101). London: Palgrave Macmillan, Cham.
- Botz-Bornstein, T., & Mostafa, M. M. (2017). A corpus-based computational analysis of philosophical texts: Comparing analytic and continental philosophy. *International Journal of Social and Humanistic Computing*, 2(3-4), 230-246.
- Buckner, C., Niepert, M., & Allen, C. (2011). From encyclopedia to ontology: Toward dynamic representation of the discipline of philosophy. *Synthese*, 182, 205-233.
- Buzzetti, D., & Saisó, E. P. (2017). The Pico Project: Looking ahead. *Humanist Studies & the Digital Age*, 5(1), 12-23.
- Catana, L. (2015). Intellectual History and the History of Philosophy: Their Genesis and Current Relationship. *A Companion to Intellectual History*, (ss. 127-140). London: Wiley.
- Cernin, D. (2016). Methodology of the History of Philosophy: A Different Approach to the Philosophy of Heraclitus. *International Issue*, 4 (1), 32-53.
- Chalmers, D. J. (2015). Why Isn't There More Progress in Philosophy? 1. *Philosophy*, 90(1), 3-31.
- Drucker, J. (2013). Intro to Digital Humanities: Introductio. *UCLA Center for Digital Humanities*, 26(1), 1-24.
- Edelstein, D. (2016). Intellectual history and digital humanities. *Modern Intellectual History*, 13(1), 237-246.
- Eder, M., Rybicki, J., & Kestemont, M. (2016). Stylometry with R: a package for computational text analysis. *The R Journal*, 8(1).
- Forest, D., & Meunier, J. G. (2005). NUMEXCO: A Text Mining Approach to Thematic Analysis of a Philosophical Corpus. *Digital Studies/Le champ numérique*, (11).
- Gibbs, F., & Owens, T. (2013). The Hermeneutics of Data and Historical Writing. In J. Dougherty & K. Nawrotzki (Eds.), *Writing History in the Digital Age*, 159-170.
- Gogora, A. (2015). The Methodology of Computing Utilization in Philosophy. Erişim Tarihi: 06.06.2022 (<https://hapoc2015.sciencesconf.org/file/Gogora.pdf>).
- Gold, M. K., & Klein, L. F. (2016). *Debates in the digital humanities*, Minnesota: University of Minnesota Press.
- Graham, S. (2016). *Exploring big historical data: the historian's macroscope*. London: Imperial College Press.
- Hockey, S. (2004). The history of humanities computing. *A companion to digital humanities*, (ss. 3-19). London: Wiley.
- Köntges, T. (2020). Measuring Philosophy in the First Thousand Years of Greek Literature. *Digital Classics Online*, 1-23.

Ledger, G. R. (1989). *Re-Counting Plato a Computer Analysis of Plato's Style*. Oxford: Clarendon Press.

Liu, A. (2013). The meaning of the digital humanities. *PMLA*, 128(2), 409-423.

Metcalf, J., & Crawford, K. (2016). Where are human subjects in big data research? The emerging ethics divide. *Big Data & Society*, 3(1).

Moretti, F. (2005). *Graphs, maps, trees: abstract models for a literary history*. London: Verso.

Moskovich, I., (2016). *'The Conditioned and the Unconditioned': Late Modern English texts on philosophy. incl. CD-rom: A Corpus of English Philosophy Texts (CEPhiT)*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Pence, C. H., & Ramsey, G. (2018). How to do digital philosophy of science. *Philosophy of Science*, 85(5), 930-941.

Multitudes, C. (2015). Digital Humanities Manifesto 2.0. *Multitudes*, 181-195.

Stagnar O, A. (2020). "The Italian Jesuit Who Taught Computers to Talk to Us". Kettering: National Catholic Register.

Wrisley, D. J. (2016). Modeling the Transmission of al-Mubashshir Ibn Fâtik's Mukhtâr al-Ĥikam in Medieval Europe: Some Initial Data-Driven Explorations. *Journal of Religion, Media and Digital Culture*, 5(1), 228-257.